

твораў, існуючую за кошт багатай гісторыі краіны і шматгадовай паэтычнай традыцыі. У той жа час Барадулін, выкарыстоўваючы сродкі беларускай мовы, валодаючы творчай інтуіцыяй, здолеў перадаць атмасферу твораў і пазнаёміць чытачоў з культурай Кітая.

А. Кузьміч

МАСТАЦКІ ЭТНАГРАФІЗМ У АПОВЕСЦІ У. КАРАТКЕВІЧА «ДЗІКАЕ ПАЛЯВАННЕ КАРАЛЯ СТАХА»

Даследчыца беларускай літаратуры В. Ю. Бароўка ў сваёй манаграфіі «Этнаграфічны дыкурс у беларускай прозе XX стагоддзя» піша, што Этнаграфізм у літаратуры – гэта адлюстраванне ў мастацтве слова матэрыяльнай і духоўнай культуры пэўнага народа. У шырокім сэнсе слова, этнаграфізм уласцівы практычна любому літаратурнаму твору, бо прыгожае пісьменства – гэта чалавеказнаўства і народазнаўства.

У. Караткевіч – пісьменнік, які абуджае самасвядомасць беларуса. Цікавасць да ўсяго беларускага У. Караткевічу прывіў яго дзед, а пазней сам пісьменнік шмат працаваў у архівах.

Аповед у творы «Дзікае паляванне караля Стаха» вядзецца ад імя галоўнага героя – навукоўца-фалькларыста Андрэя Беларэцкага.

Адным з самых каларытных герояў аповесці з’яўляецца шляхціц Рыгор Дубатоўк. Яго сакавітая мова, стыль паводзін, шчырасць (як аказалася, падманная) прывабліваюць чытача. «*Бацюхны, свентыя пакутнічкі!*» (крычаў Дубатоўк, калі Андрэй Беларэцкі са спазненнем завітаў да яго на вячэру), *блудны сын* (зварот да Беларэцкага), *ёлуп, лабідуда* (звароты да сяброў).

У. Караткевіч так апісвае жытло Дубатоўка: «Сцены былі пабеленыя, аканіцы разьблёненыя і ярка афарбаваныя, мэбля старая і не вельмі прыгожая, затое вельмі цяжкая. Старасвеччына глядзела з кожнага кута».

Стол у хаце Дубатоўка ламаўся ад страваў. Былі на ім вялізная гусь з бруснічным варэннем, салёныя грыбы, індыковая ножка з яблыкамі, калдуны, пампушкі з часнаком, наперчаная шынка дзікага япрука, ласіныя губы ў падсалоджаным воцаце, халодныя пірагі з гусінай пячонкай. Словы Дубатоўка пра вадкасць у «разгоннай» чарцы: «*Го! І гэта беларус. Старку польскую ведаеш, гарэлку рускую ведаеш, хахлацкі спатыкач таксама, а нашага «Трыс дзівінірыс» не ведаеш. Гэта, браце, па-літоўску «тройчы дзевяць», гарэлка на дваццаці сямі травах. Мы яе сакрэт у літоўцаў выведалі стагоддзі таму. Зараз яе сакрэт і самі літоўцы забылі, а мы яшчэ памятаем*». А так праяўляецца беларускі этыкет пры адмаўленні госця пачаставацца: «*Падай да госця ў ногі. Бі дурной галавою ў падлогу, прасі, бо госць нас крыўдзіць*». Рыгор Дубатоўк мае добрую калекцыю зброі, у якой ёсць і старая беларуская шабля. «*Казаў, што рускі булат бярэ медную*

пласціну, польская «зыгмунтоўка» даволі тоўсты цвік, а гэта – наша, сакрэт яшчэ татары пры Вітаўце завезлі. І ўнутры ртуць, удар такі, што не тонкую медную пласціну возьме, а тоўстую». Гэтай шабляй Дубатоўк перасёк наўскос бервяно таўшчынёю ў тры чалавечыя шы.

У. Караткевіч праз апісанне матэрыяльнай і духоўнай культуры канца XIX стагоддзя стварае гістарычны фон эпохі. Па-майстэрску адаптуючы этнаграфічны матэрыял да сюжэту, аўтар не толькі ачунае чытача ў рэаліі часу, але і ўзмацняе рамантычны пафас твора.

А. Лаўрэнцьеў

ЭТЫМАЛАГІЧНЫ І СЛОВАЎТВАРАЛЬНЫ АСПЕКТ БЕЛАРУСКІХ АРНІТОНІМАЎ

Арнітонімы – назвы птушак – складаюць дастаткова вялікую лексічную групу. У беларускай мове намі налічана 105 слоў. Даныя па назвах птушак утрымлівае тлумачальны слоўнік беларускай мовы, слоўнікі Насовіча, Ластоўскага. Зборнік БНТ з’яўляецца першым у сваім родзе зборнікам навуковых тэрмінаў, дзе таксама ёсць арнітонімы. Многія птушкі маюць падвойную сінанімічную намінацыю.

Напрыклад, *пугач*, або філін (лац. *Bubo*). Гэта птушка атрада совападобных (*Strigiformes*), сямейства савіныя (*Strigidae*). Нешматлікі аселяюцца ад, які знаходзіцца пад пагрозай знікнення, адзіны прадстаўнік роду ў фаўне Палеарктыкі. Пашыраны ў Эўразіі, Паўночнай Афрыцы. Уся тэрыторыя Беларусі знаходзіцца ў межах арэала віду. У мінулым філін быў звычайнай птушкай у старых і перастойных лясах. У Беларусі гняздуецца не менш як 60 пар філінаў. Колькасць мае тэндэнцыю да скарачэння. Здабыча пугача ў Беларусі забаронена. Намінацыя *пугач* мае польскае паходжанне – *puchacz*, таксама гэтае слова можна сустрэць і ва ўкраінскай мове, прычым як напісанне, так і гучанне будзе абсалютна ідэнтычным беларускаму варыянту. Матывацыя наймення палягае ў дзеянні, якое здзяйсняе птушка – пужае. Назва *філін* мае багаты этымалагічны складнік: даследчыкі прыводзяць украінскае *квилити* – ‘плакаць’, а таксама галандскае *uil* ‘пугач’. Ёсць тэорыі і пра лацінска-грэцкае паходжанне. Слова вельмі распаўсюджанае ў рускай мове, аднак, думаецца, у беларускую была ўведзена штучна, бо данае слова не мае распаўсюду ў беларускай птушынай наменклатуры.

Бінарны стандарт наймавання птушак яскрава адлюстроўваецца і ў лексічнай пары *кнігаўка* / *чыбіс*. Першае слова шырока распаўсюджана ў беларускай мове і мае гукапераймальную матывацыю: *кні-кні*, – менавіта такія гукі прадукуе птушка. *Чыбіс* з’яўляецца запазычанай лексічнай адзінкай у рускай мове: яно паходзіць ад нямецкага слова *Kiebitz*. З рускай гэтая намінацыя трапіла ў беларускія слоўнікі.